DOI: 10.35774/SF2026.03.072
УДК 338.43:351.82(477)

Ігор ПРИХОДЬКО
доктор державного управління, професор, Дніпровський державний аграрно-економічний університет, Дніпро, Україна, prihodko_igor@ukr.net
ORCID ID: 0000-0001-8630-2568
Станіслава СИДОРЕНКО
доктор філософії, головний міжнародний податковий бухгалтер N&D Tax and Advisory LLC, Дніпро, Україна, sydorenko stanislava@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-8456-6815
Віктор ПАТРЕТНИЙ
здобувач третього освітньо-наукового рівня вищої освіти, Дніпровський державний аграрно-економічний університет, Дніпро, Україна, ole4ka1221pt@gmail.com
ORCID ID: 0009-0001-1771-9789

ЕВОЛЮЦІЯ КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ЗАСАД ДЕРЖАВНОЇ АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Вступ. *Трансформація агропродовольчої системи України під впливом ринкових реформ, воєнних викликів та європейської інтеграції зумовила зміну цілей, механізмів і критеріїв результативності державної аграрної політики. Разом із тим, її концептуальна еволюція недостатньо пов'язана з трансформацією фінансових механізмів державної підтримки та інституцій її адміністрування.*

Мета *– обґрунтувати періодизацію еволюції концептуальних засад державної аграрної політики України та визначити відповідні зміни її фінансово-інституційного забезпечення.*

Результати*. Запропоновано критерій виокремлення етапів, за яким зміна концептуальної моделі фіксується за одночасної трансформації об'єкта державного впливу, пріоритетних цілей, механізму впливу та критерію результативності. Виокремлено п'ять етапів упродовж 1991–2026 рр.: ринково-трансформаційний, системно-галузевий програмно-цільовий, євроінтеграційний багатофункціональний, стійкісно-відновлювальний та інституційно-конвергентний. Встановлено відповідність між зміною концептуальних моделей і фінансових механізмів: від епізодичних дотацій та цінових інтервенцій до програмно-цільового бюджетування, змішаного бюджетно-донорського фінансування та адміністрування підтримки на основі формалізованих умов, реєстрових даних і контролю. Визначено, що сучасний етап характеризується формуванням нової інституційної архітектури адміністрування державної підтримки, ключовими складовими якої є Виплатна агенція, Інтегрована система адміністрування і контролю та Державний аграрний реєстр.*

Висновки*. Обґрунтовано перехід від галузево-виробничого до інтегрованого багатофункціонального підходу. Результативність сучасної аграрної політики доцільно*

© Ігор Павлович Приходько, Станіслава Валеріївна Сидоренко, Віктор Валерійович Патретний, 2026

оцінювати за сукупним економічним, соціальним, територіальним та екологічним результатом, а інституційну спроможність адміністрування підтримки розглядати як передумову доступу до фінансових ресурсів ЄС.

Ключові слова: *державна аграрна політика, політика сільського розвитку, періодизація, Спільна аграрна політика ЄС, бюджетна підтримка аграрного сектору, Виплатна агенція, інституційна конвергенція, продовольча безпека, результативність політики.*

Табл.: 2, рис.: 1, бібл.: 20.

Ihor PRYKHODKO
Dr. Sc. in Public Administration, Prof., Dnipro State Agrarian University of Economics, Dnipro, Ukraine, prihodko_igor@ukr.net
ORCID ID: 0000-0001-8630-2568
Stanislava SYDORENKO
Ph. D., Senior international Tax accountant N&D Tax and Advisory LLC, sydorenkostanislava@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-8456-6815
Viktor PATRETNYI
Postgraduate student, Dnipro State Agrarian University of Economics, Dnipro, Ukraine, ole4ka1221pt@gmail.com
ORCID ID: 0009-0001-1771-9789

EVOLUTION OF THE CONCEPTUAL FOUNDATIONS OF UKRAINE'S STATE AGRARIAN POLICY

Introduction. *Ukraine's agricultural policy is being reshaped by wartime disruption, structural transformation of the agri-food system and alignment with the EU Common Agricultural Policy. These processes require not only regulatory approximation but also changes in the financial and institutional architecture of agricultural support.*

The purpose *of the article is to substantiate the periodization of the evolution of the conceptual foundations of Ukraine's state agrarian policy and to identify the corresponding changes in its financial and institutional support.*

Results*. A four-dimensional periodisation criterion combining the object of state intervention, dominant objectives, policy mechanism and performance criterion is proposed. Five cumulative stages for 1991–2026 are identified. The study demonstrates a transition from episodic subsidies and price interventions to programme-based budgeting, mixed budget-donor financing and condition-based support administered through registers and control systems. The current stage is distinguished by institutional convergence with the CAP through the Paying Agency, Integrated Administration and Control System and State Agrarian Register.*

Conclusions*. The findings substantiate a shift towards an integrated multifunctional policy model. Its performance should be assessed through combined economic, social, territorial and environmental outcomes, while administrative capacity becomes a prerequisite for effective use of national, donor and future EU financial resources.*

Keywords: *state agrarian policy, rural development policy, periodisation, Common Agricultural Policy, agricultural budget support, Paying Agency, institutional convergence, food security, policy performance.*

JEL Classification: Q18, Q15, F15.

Постановка проблеми. Державна аграрна політика України впродовж останніх трьох десятиліть змінювалася не як послідовне вдосконалення одного набору інструментів, а як зміна уявлень про роль держави в аграрній сфері. На ранніх етапах роль держави зводилася переважно до галузевого регулювання сільськогосподарського виробництва та підтримки товаровиробників. Нині вона охоплює економічні, соціальні, територіальні, екологічні й інституційні складові й реалізується в умовах, коли обсяг і структура фінансових ресурсів визначаються не лише можливостями державного бюджету, а й вимогами міжнародних партнерів та правилами доступу до фондів Європейського Союзу [1; 2; 3].

Особливість сучасного етапу полягає в тому, що трансформація відбувається одночасно під впливом трьох різнорідних чинників: внутрішніх структурних змін в агропродовольчій системі, функціонування в умовах повномасштабної війни та необхідності наближення національного регулювання до принципів Спільної аграрної політики ЄС (САП ЄС). Кожен із цих чинників висуває власні вимоги до цілей, механізмів і критеріїв результативності політики, і ці вимоги не завжди узгоджуються між собою.

Практичним наслідком такої неузгодженості є розрив між деклараціями та фінансово-інституційним забезпеченням політики: стратегічні документи послідовно розширювали перелік цілей, тоді як механізми планування, розподілу та контролю бюджетних коштів тривалий час залишалися фрагментарними, а оцінювання результативності зводилося переважно до обсягових показників. Отже, актуальним є впорядкування накопичених змін в цілісну періодизацію, яка показує не лише зміну декларованих цілей, а й зміну фінансових інструментів та способу адміністрування підтримки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Провідні науковці приділяють велику увагу зазначеній проблематиці. Так, П. Саблук і Ю. Лузан обґрунтували системну залежність результативності функціонування аграрного сектору та розвитку сільських територій від взаємопов'язаного застосування всіх основних складових аграрної політики і довели, що на сучасному етапі вона має розбалансований характер та потребує системного оновлення [4, с. 6–17]. Я. Костецький окремо розглянув концептуальні особливості розвитку сучасної державної аграрної політики [5, с. 111–147] та еволюцію форм власності і господарювання в аграрному секторі [5, с. 179–199]. С. Дем'яненко проаналізував логіку та наслідки аграрної реформи в історичній ретроспективі [6]. Т. Арбузова та В. Панасюк запропонували розмежування державної та публічної аграрної політики, довівши, що вужчим є саме термін "державна", тоді як "публічна" відображає участь у формуванні політики органів місцевого самоврядування, професійних об'єднань, громадських організацій та сільських громад [7]. Н. Орлова та Ю. Сіденко розглянули розвиток державної аграрної політики і системи дорадництва України в умовах євроінтеграції, зіставивши національні заходи з вимогами САП ЄС [8, с. 350–361].

Європейський контекст досліджено Н. Варшавською, яка простежила генезис, принципи та етапи САП ЄС і визначила цільові орієнтири для України [9, с. 215–222], а також у прикладних звітах [1]. Х. Штрубенхоф показав, що ключову роль у підготовці України до вступу в ЄС відіграватимуть інституційні реформи – створення платіжного агентства, Інтегрованої системи адміністрування й контролю (IACS) та органу управління [2]. О. Риковська та співавтори оцінили стан імплементації актів ЄС, дотичних до аграрних і екологічних питань [3]. К. Попович проаналізувала трансформації

аграрної політики України в контексті законодавчих змін 2024–2025 рр. [10, с. 81–85]. Методологічну основу міжнародних зіставлень підтримки формують огляди ОЕСР на показниках PSE та GSSE [11], а фінансово-адміністративні вимоги – регламенти (ЄС) 2021/2115 і 2021/2116 [12; 13].

Водночас невирішеною частиною загальної проблеми залишаються три взаємопов'язані аспекти. По-перше, наявні періодизації здебільшого спираються на нормативні зміни й не формулюють явного критерію виокремлення етапів, внаслідок чого межі етапів різняться від дослідження до дослідження. По-друге, еволюція концептуальних засад майже не пов'язується з еволюцією фінансових механізмів підтримки, хоча саме останні визначають реальну спроможність політики досягати задекларованих цілей. По-третє, недостатньо опрацьовано зміни 2024–2026 рр., коли адаптація до САП ЄС перейшла від гармонізації окремих норм до перебудови інституційної архітектури адміністрування виплат.

Метою статті є обґрунтування періодизації еволюції концептуальних засад державної аграрної політики України та розкриття зміни її фінансово-інституційного забезпечення на кожному з запропонованих етапів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Досягнення мети передбачає формулювання критеріїв виокремлення етапів; характеристика змісту кожного з них за об'єктом, цілями, механізмом і критерієм результативності; аналіз зміни фінансових інструментів підтримки та визначення змісту сучасного етапу зближення інституційних засад державної аграрної політики України з моделлю САП ЄС. Коректність періодизації (табл. 1) потребує попереднього уточнення трьох пар понять. Перше розмежування стосується державної та публічної аграрної політики: перша описує дії органів державної влади, друга – ширший процес формування й реалізації політики за участю органів місцевого самоврядування, професійних об'єднань, дорадчих структур і сільських громад [7]. Друге розмежування стосується аграрної політики й політики сільського розвитку: перша має галузевий предмет, друга – територіальний, охоплюючи умови проживання, зайнятість, підприємництво, інфраструктуру та людський капітал. Нормативно ці дві політики поєднано в новій редакції Закону № 1877-IV [14]. Третє розмежування, важливе для характеристики двох останніх етапів, стосується сталості і стійкості. Сталість означає здатність системи відтворюватися без виснаження природного й соціального капіталу в довгостроковій перспективі, тоді як стійкість – це здатність зберігати функціональність під час шоку та відновлюватися після нього. Ці властивості не тотожні: політика може підвищувати стійкість коштом сталості, зокрема через надзвичайну підтримку виробництва без екологічних умов. У цьому дослідженні межа між етапами фіксується тоді, коли одночасно змінюються всі чотири ознаки концептуальної моделі: (1) об'єкт державного впливу; (2) пріоритетні цілі; (3) переважний механізм впливу; (4) критерій результативності. Зміна лише однієї ознаки (наприклад, розширення переліку бюджетних програм) трактується як розвиток у межах етапу, а не як новий етап. Хронологічні межі визначаються нормативно-інституційними змінами, які документально засвідчують перехід до відповідної концептуальної моделі. Такий підхід дає змогу уникнути довільності меж і перевірити періодизацію за зовнішнім джерелом, наприклад, текстами законодавчих актів.

Вихідною точкою дослідження еволюції є доринкова адміністративно-планова модель, що діяла до 1991 р. Її об'єктом було сільськогосподарське виробництво, механізмом – ди-

Таблиця 1

Періодизація еволюції концептуальних засад державної аграрної політики України*

Період	Концептуальна модель	Об'єкт державного впливу	Пріоритетні цілі	Нормативно-інституційна основа
1991–2003	Ринково-трансформаційна	Сільськогосподарське виробництво, підприємства, земельні та майнові відносини	Ринкова трансформація, приватна власність, розвиток підприємництва	Акти аграрної та земельної реформи [4; 5]
2004–2013	Системно-галузева, програмно-цільова	Аграрний сектор і сільські території	Продовольча безпека, конкурентоспроможність, доходи, розвиток села	Закони № 1877-IV, № ч1807-IV, № 2982-IV [11; 12; 14]
2014–2021	Євроінтеграційна багатофункціональна	Аграрний сектор, агропродовольчі ланцюги, сільські території	Конкурентоспроможність, адаптація до норм ЄС, земельна модернізація	Євроінтеграційні реформи, земельне законодавство [6; 7; 10]
2022–2023	Стійкісно-відновлювальна	Агропродовольча система як складова національної безпеки	Збереження виробництва, продовольча безпека, відновлення, логістика	План відновлення України, програми надзвичайної підтримки [15]
з 2024 р.	Стійкісно-інтеграційна, інституційно-конвергентна	Стала агропродовольча та сільська система	Сталість, сільський розвиток, прозорість підтримки, готовність до ЄС	Закон № 4619-IX; Закон № 1877-IV у новій редакції [12; 13; 16; 17]

*Складено на основі [1–20].

рективне планування, критерієм результативності – виконання планових завдань. Ця модель не належить до державної аграрної політики незалежної України, проте є основою порівняння, оскільки відмова від її базових принципів започаткувала перехід до ринково орієнтованої моделі аграрної політики.

Перший етап – становлення ринково орієнтованої моделі (1991–2003 рр.). Його зміст визначався трансформацією відносин власності, реформуванням організаційних форм господарювання, формуванням багатоукладності, розвитком підприємництва та створенням ринкової інфраструктури. Концептуальним ядром було не вдосконалення підтримки, а зміна моделі господарювання: держава переходила від прямого адміністративного управління виробництвом до створення нормативних та економічних умов діяльності самостійних товаровиробників [5, с. 179–199; 6]. Фінансовий інструментарій на цьому етапі мав компенсаційно-епізодичний характер: переважали цінові інтервенції та разові дотації, тоді як довгострокове бюджетне планування підтримки фактично не здійснювалося.

Другий етап – інституціоналізація системної державної аграрної політики (2004–2013 рр.). Нормативними змінами стали Закон України "Про державну підтримку сільського господарства України" від 24.06.2004 № 1877-IV [14], Закон України "Про сільськогосподарську дорадчу діяльність" від 17.06.2004 № 1807-IV [15] та Закон України "Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року" від 18.10.2005 № 2982-IV [16]. Останній закріпив системність і комплексність аграрної політики, її спрямованість на продовольчу безпеку, конкурентоспроможність, розвиток сільських територій і врахування необхідності інтеграції України до ЄС, а також визначив критерії оцінювання політики, зокрема зайнятість, споживання та доходи сільського населення [16, ст. 4]. Саме на цьому етапі критерій результативності вперше вийшов за межі обсягових показників. Фінансовий механізм набув програмно-цільової форми: підтримку почали надавати через бюджетні програми, здешевлення кредитів і часткову компенсацію вартості техніки.

Третій етап – євроінтеграційна переорієнтація (2014–2021 рр.). Європейський напрям із загальної декларації перетворився на практичне завдання адаптації законодавства, стандартів та інституцій. Дослідження генезису САП ЄС засвідчують її еволюцію від підтримки виробництва та гарантування продовольчого забезпечення до багатофункціональної системи, що поєднує підтримку доходів, конкурентоспроможність, розвиток сільських територій та екологічні цілі [6; 9]. Для України це означало зміну не лише інструментів, а й самої логіки політики: критерієм результативності стали ефективність, експорт та інвестиції, а механізмом – гармонізація законодавства та стандартів. Паралельно відбувалася модернізація земельного законодавства, яка створила передумови для запуску ринку земель сільськогосподарського призначення [10].

Четвертий етап – воєнно-відновлювальна та стійкісна парадигма (2022–2023 рр.). Повномасштабна війна змінила ієрархію цілей державного впливу. До традиційних завдань додалися збереження виробничого потенціалу, продовольча безпека, відновлення активів, розмінування земель, підтримка фінансування, збереження логістики та диверсифікація експортних маршрутів. Матеріали робочої групи "Нова аграрна політика" Плану відновлення України пов'язують відновлення з модернізацією виробництва, розвитком переробки, вимогами Європейського зеленого курсу та євроінтеграцією, розподіляючи завдання на три етапи до 2032 р. [17]. Ключовою фінансовою ознакою етапу стало зміщення від бюджетоцентричної моделі до змішаної: вагому частку підтримки почали становити гранти, кредитні гарантії та донорське фінансування, а критерієм результативності – безперервність виробництва й експортна спроможність. Про масштаб кредитної складової свідчать дані комітетських слухань: за час дії воєнного стану в межах програми "Доступні кредити 5–7–9 %" укладено 42847 кредитних договорів на 170,5 млрд грн, із яких 36,18 млрд грн становили кредити сільськогосподарським товаровиробникам [18]. Поряд із цим, надзвичайний характер підтримки об'єктивно послабив зв'язок між виплатами та довгостроковими цілями сталості.

П'ятий етап – зближення інституційних засад з моделлю САП ЄС (з 2024 р.). На цьому етапі адаптація переходить від окремих норм до перебудови інституційної архітектури реалізації політики. Законом України від 08.10.2025 № 4619-IX [19] внесено зміни, якими, зокрема, передбачено створення Виплатної агенції як інституції, відповідальної за розподіл, адміністрування та моніторинг фінансової допомоги в аграрному секторі, запровадження Інтегрованої системи адміністрування та контролю (ІСАК, IACS) і Системи сільськогосподарських даних, а також трирівневої моделі контролю – автоматизований, документальний і фізичний. Законом № 4619-IX суттєво оновлено положення Закону № 1877-IV та змінено його назву на "Про засади державної аграрної політики та державної політики сільського розвитку". Розширення предмета правового регулювання відображає перехід від переважної орієнтації на державну підтримку сільського господарства до комплексного регулювання державної аграрної політики у взаємозв'язку з політикою сільського розвитку [14; 15]. Створення акредитованої виплатної установи та інтегрованої системи контролю є прямою вимогою європейських правил фінансування, управління й моніторингу САП [12], а логіка "підтримка в обмін на виконання умов" відповідає моделі стратегічних планів САП [13].

Змістовно це означає перехід від адміністрування переліку програм до адміністрування результату: обсяг і правомірність

виплати визначаються реєстровими даними, перевіркою умов і показниками виконання, а не лише фактом подання заявки. Такий перехід змінює структуру ризиків бюджетних видатків, переносячи акцент із ризику недофінансування на ризик необґрунтованого використання коштів.

Зміна концептуальної моделі щоразу супроводжувалася зміною способу, у який держава спрямовує ресурси в аграрну сферу. Цей зв'язок є суттєвим для розуміння результативності політики, оскільки саме фінансовий механізм визначає, чи трансформуються задекларовані цілі у практичні стимули для виробників. Узагальнення відповідних змін подано в табл. 2.

Подане зіставлення показує, що фінансовий інструментарій еволюціонував за трьома напрямами. По-перше, змінилася підстава виплати: від адміністративного рішення – до відповідності формалізованим умовам, підтвердженим реєстровими даними. По-друге, змінилася структура джерел: монобюджетна модель поступилася змішаній, у якій вагому роль відіграють донорські ресурси, що висувають власні вимоги до прозорості й звітності. По-третє, змінився предмет контролю: замість перевірки цільового використання коштів формується перевірка досягнення результату, що відповідає підходу, закладеному в регламентах ЄС щодо фінансування, управління й моніторингу САП [13].

Практичним наслідком є те, що інституційна спроможність адміністрування стає самостійним чинником обсягу доступного фінансування. Без акредитованої виплатної установи та функціональної системи контролю доступ до відповідних фондів ЄС є неможливим незалежно від рівня розвитку аграрного виробництва. У цьому сенсі інвестиції в адміністративну інфраструктуру набувають характеру фінансової передумови, а не супутніх витрат.

Виокремлені етапи утворюють послідовність взаємопов'язаних переходів, у якій кожен наступний етап не заперечує попередній, а розширює його предметну сферу (рис. 1). Продовольча безпека залишається фундаментальною метою, однак доповнюється конкурентоспроможністю; конкурентоспроможність – розвитком сільських територій; економічні цілі – соціальними та екологічними; підтримка виробництва – підтримкою доходів та інвестицій; нормативне регулювання – створенням спеціалізованих інституцій адміністрування, контролю та оцінювання.

Таблиця 2

Еволюція фінансових механізмів державної підтримки аграрного сектору України*

Етап	Пріоритетні фінансові інструменти	Джерела фінансування	Критерій результативності
1991–2003	Цінові інтервенції, епізодичні дотації, списання заборгованості	Державний бюджет (нерегулярно)	Обсяг виробництва
2004–2013	Бюджетні програми, здешевлення кредитів, часткова компенсація вартості техніки	Державний бюджет, спеціальні фонди	Доходи, зайнятість, споживання сільського населення
2014–2021	Компенсаційні та інвестиційні програми, підтримка кооперації, стимулювання експорту	Державний бюджет, міжнародні фінансові організації	Ефективність, експорт, обсяг інвестицій
2022–2023	Гранти, кредитні гарантії, здешевлення кредитів, надзвичайна підтримка	Державний бюджет, донорські кошти, міжнародна допомога	Безперервність виробництва, експортна спроможність
з 2024 р.	Уніфіковані виплати за умовами conditionality, адміністровані Виплатною агенцією через ІСАК і Державний аграрний реєстр	Державний бюджет, донорські кошти, підготовка до фондів ЄС	Сукупний економічний, соціальний, територіальний та екологічний результат

* Складено на основі [8; 12; 13; 15–20].

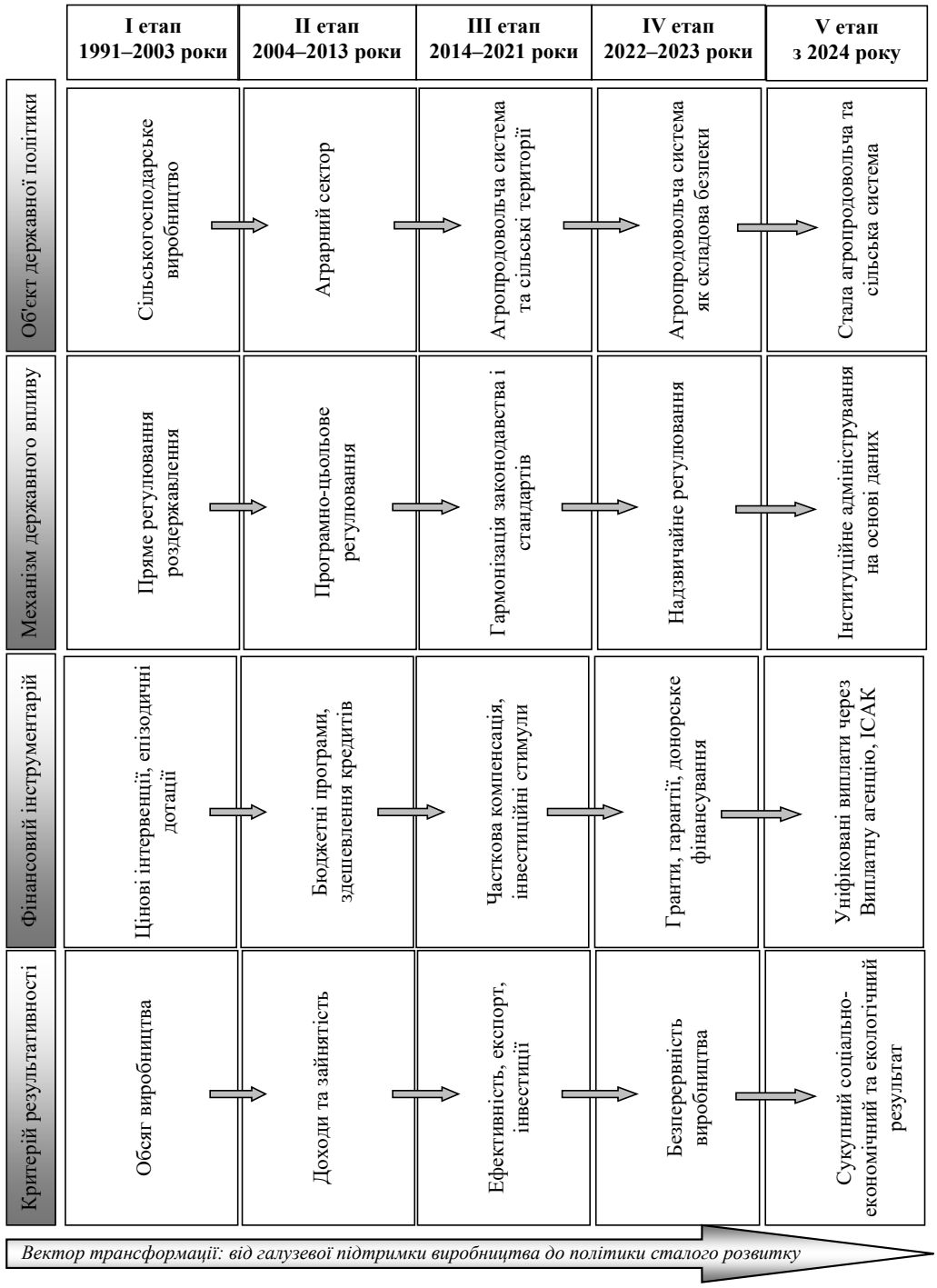

Рис. 1. Логіка трансформації концептуальних засад державної аграрної політики України*

*Побудовано авторами.

З позицій об'єкта державної політики трансформація має вигляд: сільськогосподарське виробництво → аграрний сектор → агропродовольча система → сільські території → стала агропродовольча та сільська система. З позицій механізму державного впливу: пряме регулювання → економічна підтримка → програмно-цільове регулювання → інституційне забезпечення → управління на основі даних і контролю результативності.

З позицій критерію результативності: обсяг виробництва → економічна ефективність і конкурентоспроможність → доходи та зайнятість → розвиток сільських територій → екологічна сталість і стійкість → сукупний економічний, соціальний, територіальний та екологічний результат.

Якщо на ранніх етапах домінував галузево-виробничий підхід, то нині формується інтегрований багатофункціональний, у межах якого політика має одночасно забезпечувати конкурентоспроможність виробників, продовольчу безпеку, життєздатність сільських територій, екологічну сталість, адаптацію до кризових впливів та виконання євроінтеграційних зобов'язань.

Проте, міжнародні зіставлення застерігають від спрощеного трактування цього переходу: за оцінками ОЕСР, сукупна підтримка сільського господарства у 2022–2024 рр. залишалася істотно вищою за докризовий рівень, ринкова цінова підтримка й досі поширена, а фінансування послуг загального призначення скорочується відносно розміру сектору [11].

Отже, перехід до підтримки доходів і суспільних благ у світовій практиці є незавершеним, і українська модель формується не на тлі усталеного зразка, а паралельно з його перебудовою.

Натомість, запропонована періодизація побудована на нормативно-інституційних та концептуальних ознаках і не передбачає кількісного оцінювання результативності політики за етапами: реальна дієвість заходів могла істотно відрізнятися від задекларованої, що потребує окремого емпіричного дослідження.

Висновки. Проведене дослідження дало змогу систематизувати основні напрями трансформації концептуальних засад державної аграрної політики України, визначити логіку їхньої послідовної зміни та встановити взаємозв'язок між концептуальною еволюцією політики і трансформацією фінансових механізмів її реалізації. За результатами дослідження сформульовано такі висновки:

1. Обґрунтовано критерій періодизації еволюції концептуальних засад державної аграрної політики України, за яким межа між етапами фіксується лише за одночасної зміни чотирьох ознак – об'єкта державного впливу, пріоритетних цілей, механізму впливу та критерію результативності – з прив'язкою до нормативно-інституційних змін. Застосування єдиного критерію усуває довільність меж, характерну для наявних періодизацій.

2. За цим критерієм виокремлено п'ять етапів: ринково-трансформаційний (1991–2003 рр.), системно-галузевий програмно-цільовий (2004–2013 рр.), євроінтеграційний багатофункціональний (2014–2021 рр.), стійкісно-відновлювальний (2022–2023 рр.) та інституційно-конвергентний (з 2024 р.). Показано, що етапи є кумулятивними: кожен наступний розширює предметну сферу політики, не скасовуючи цілей попереднього.

3. Встановлено відповідність між концептуальними моделями та фінансовими механізмами підтримки: перехід від епізодичних дотацій і цінових інтервенцій до програмно-цільового бюджетування, далі – до змішаної моделі з вагомою часткою ресурсів міжнародних партнерів і, нарешті, до уніфікованих виплат за умовами, адміністрованих через реєстрові та контрольні системи. Інституційна спроможність адміні-

стрування набуває значення самостійного чинника обсягу доступного фінансування.

4. Аргументовано, що головним результатом еволюції є зміна уявлення про кінцевий результат державної аграрної політики. Ним уже не може вважатися лише зростання сільськогосподарського виробництва або обсягу бюджетної підтримки. У сучасній парадигмі результатом є здатність агропродовольчої та сільської системи забезпечувати продовольчу безпеку, економічну життєздатність виробників, розвиток територій, екологічну сталість, адаптивність до зовнішніх потрясінь та поступову інтеграцію до інституційного простору Європейського Союзу.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з кількісним оцінюванням результативності бюджетної підтримки аграрного сектору за виокремленими етапами, розробка системи індикаторів моніторингу, сумісної з європейськими вимогами до звітності виплатних установ, а також з оцінюванням фіскальних наслідків запровадження моделі "підтримка в обмін на виконання умов" для Державного бюджету України.

Список використаних джерел

1. Старікова Л. Спільна аграрна політика ЄС і завдання України в контексті євроінтеграції (план наближення політик і гармонізації законодавства) : агрополітичний звіт. Київ : Німецько-український агрополітичний діалог, 2023. URL : https://www.apd-ukraine.de/fileadmin/user_upload/Agrarpolitische_Berichte/Starikova_Alalyse_und_Empfehlungen_CAP_UA.pdf.

2. Штрубенхоф Х. Інституційні реформи у контексті підготовки до вступу в ЄС: агрополітичний звіт APD/APB/01/2024. Київ : Німецько-український агрополітичний діалог, 2024. URL : https://www.apd-ukraine.de/fileadmin/user_upload/Agrarpolitische_Berichte/APD_Strubenhoff_UA.pdf.

3. Риковська О., Фраєр О., Михайленко О. Аналіз стану сільського господарства України та імплементація нормативно-правових актів ЄС, дотичних до аграрних та довкіллєвих питань / за ред. М. Бєлкіна, А. Даниляк. Київ: ГО "Екодія", 2024. 22 с. URL : https://ecoaction.org.ua/wp-content/uploads/2024/03/analiz-stanu-sg-ua-ta-implement-es2024.pdf.

4. Саблук П. Т., Лузан Ю. Я. Аграрна політика та чинники її реалізації. Економіка АПК. 2019. Т. 26, № 10. С. 6–17. https://doi.org/10.32317/2221-1055.201910006.

5. Костецький Я. І. Стратегія формування і розвитку аграрного сектору України: теорія і практика : монографія. Тернопіль : ТНЕУ, 2017. 356 с. URL : https://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/37700.

6. Дем'яненко С. Аграрна реформа в Україні: історія і сучасність. Економічний аналіз. 2024. Т. 34, № 1. С. 69–80. URL : https://www.econa.org.ua/index.php/econa/article/view/5938.

7. Арбузова Т. В., Панасюк В. І. Формування публічного характеру державної аграрної політики. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2021. № 6. https://doi.org/10.32702/2307-2156-2021.6.32.

8. Орлова Н. С., Сіденко Ю. Л. Розвиток державної аграрної політики та системи дорадництва України в умовах євроінтеграції. Державне будівництво. 2025. № 1. С. 350–361. https://doi.org/10.26565/1992-2337-2024-2-2 .

9. Варшавська Н. Спільна аграрна політика ЄС: генезис, основні цільові орієнтири для України. Економіка і організація управління. 2016. № 2. С. 215–222. URL : https://jeou.donnu.edu.ua/article/view/4813.

10. Попович К. Г. Відкриття ринку землі та модернізація аграрного законодавства України: правові аспекти 2025 року. Аналітично-порівняльне правознавство. 2025. Т. 2, № 4. С. 81–85. https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.04.2.12.

11. Agricultural Policy Monitoring and Evaluation 2025. Paris: OECD Publishing, 2025. URL : https://www.oecd.org/en/publications/agricultural-policy-monitoring-and-evaluation-2025_a80ac398-en.html.

12. Regulation (EU) 2021/2116 of the European Parliament and of the Council of 2 December 2021 on the financing, management and monitoring of the common agricultural policy. Official Journal of the European Union. 2021. L 435. P. 187–261. URL : https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32021R2116.

13. Regulation (EU) 2021/2115 of the European Parliament and of the Council of 2 December 2021 establishing rules on support for strategic plans to be drawn up by Member States under the common agricultural policy (CAP Strategic Plans) and financed by the EAGF and by the EAFRD. Official Journal of the European Union. 2021. L 435. P. 1–186. URL : https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2021/2115/oj.

14. Про засади державної аграрної політики та державної політики сільського розвитку : Закон України від 24.06.2004 № 1877-IV (назва в редакції Закону від 08.10.2025 № 4619-IX). URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15.

15. Про сільськогосподарську дорадчу діяльність : Закон України від 17.06.2004 № 1807-IV (в редакції від 09.12.2012). Відомості Верховної Ради України. 2004. № 38. Ст. 470. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1807-15.

16. Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року : Закон України від 18.10.2005 № 2982-IV. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2982-15.

17. Проєкт Плану відновлення України: матеріали робочої групи "Нова аграрна політика". Київ : Національна рада з відновлення України від наслідків війни, 2022. URL : https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/new-agrarian-policy.pdf.

18. Рекомендації комітетських слухань "Державна підтримка аграрного сектору 2024. Державні та недержавні фонди і механізми". Київ : Комітет Верховної Ради України з питань аграрної та земельної політики, 2024. URL : https://komagropolit.rada.gov.ua/documents/sluhannja/75427.html.

19. Про внесення змін до деяких законів України щодо організаційних засад здійснення підтримки в аграрному секторі : Закон України від 08.10.2025 № 4619-IX. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4619-20.

20. Жураковська Л. Ключові законодавчі ініціативи та заходи, спрямовані на підтримку аграрного сектора в умовах війни: аналітичний огляд. Київ : Національний інститут стратегічних досліджень, 2026. URL : https://niss.gov.ua/sites/default/files/2026-01/agricultural-sector.pdf.

References

1. Starikova, L. (2023). Spilna ahrarna polityka YeS i zavdannia Ukrainy v konteksti yevrointehratsii (plan nablyzhennia polityk i harmonizatsii zakonodavstva): ahropolitychnyi zvit [The EU Common Agricultural Policy and Ukraine's tasks in the context of European integration (plan for policy approximation and legislative harmonisation): Agricultural policy report]. Kyiv: German-Ukrainian Agricultural Policy Dialogue. Available at: https://www.apd-ukraine.de/fileadmin/user_upload/Agrarpolitische_Berichte/Starikova_Alalyse_und_Empfehlungen_CAP_UA.pdf.

2. Strubenhoff, H. (2024). Instytutsiini reformy u konteksti pidhotovky do vstupu v YeS: ahropolitychnyi zvit APD/APB/01/2024 [Institutional reforms in the context of preparation for EU accession: Agricultural policy report APD/APB/01/2024]. Kyiv: German-Ukrainian Agricultural Policy Dialogue. Available at: https://www.apd-ukraine.de/fileadmin/user_upload/Agrarpolitische_Berichte/APD_Strubenhoff_UA.pdf.

3. Rykovska, O., Fraier, O., Mykhailenko, O. (2024). Analiz stanu silskoho hospodarstva Ukrainy ta implementatsiia normatyvno-pravovykh aktiv YeS, dotychnykh do ahrarnykh ta dovkillievykh pytan [Analysis of the state of Ukrainian agriculture and implementation of EU legal acts related to agricultural and environmental issues]. (Ed. M. Bielkin and A. Danyliak). Kyiv: NGO Ecoaction. Available at: https://ecoaction.org.ua/wp-content/uploads/2024/03/analiz-stanu-sg-ua-ta-implement-es2024.pdf.

4. Sabluk, P. T., Luzan, Yu. Ya. (2019). Ahrarna polityka ta chynnyky yii realizatsii [Agrarian policy and factors for its implementation]. Ekonomika APK – Economics of AIC, 26 (10), 6–17. https://doi.org/10.32317/2221-1055.201910006.

5. Kostetskyi, Ya. I. (2017). Stratehiia formuvannia i rozvytku ahrarnoho sektoru Ukrainy: teoriia i praktyka [Strategy for the formation and development of the agrarian sector of Ukraine: Theory and practice]. Ternopil: TNEU. Available at: https://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/37700.

6. Demianenko, S. (2024). Ahrarna reforma v Ukraini: istoriia i suchasnist [Agrarian reform in Ukraine: History and the present]. Ekonomichnyi analiz – Economic Analysis, 34 (1), 69–80. Available at: https://www.econa.org.ua/index.php/econa/article/view/5938.

7. Arbuzova, T. V., Panasiuk, V. I. (2021). Formuvannia publichnoho kharakteru derzhavnoi ahrarnoi polityky [Shaping the public nature of state agrarian policy]. Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok – Public Administration: Improvement and Development, 6. https://doi.org/10.32702/2307-2156-2021.6.32.

8. Orlova, N. S., Sidenko, Yu. L. (2025). Rozvytok derzhavnoi ahrarnoi polityky ta systemy doradnytstva Ukrainy v umovakh yevrointehratsii [Development of the state agrarian policy and advisory system of Ukraine in the conditions of European integration]. Derzhavne budivnytstvo – State Formation, 1, 350–361. https://doi.org/10.26565/1992-2337-2024-2-2.

9. Varshavska, N. (2016). Spilna ahrarna polityka YeS: henezys, osnovni tsilovi oriientyry dlia Ukrainy [The EU Common Agricultural Policy: Genesis and key targets for Ukraine]. Ekonomika i orhanizatsiia upravlinnia – Economics and Organisation of Management, 2, 215–222. Available at: https://jeou.donnu.edu.ua/article/view/4813.

10. Popovych, K. H. (2025). Vidkryttia rynku zemli ta modernizatsiia ahrarnoho zakonodavstva Ukrainy: pravovi aspekty 2025 roku [Opening of the land market and modernisation of Ukrainian agrarian legislation: Legal aspects of 2025]. Analitychno-porivnialne pravoznavstvo – Analytical and Comparative Jurisprudence, 2 (4), 81–85. https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.04.2.12.

11. OECD (2025). Agricultural Policy Monitoring and Evaluation 2025. Paris: OECD Publishing. Available at: https://www.oecd.org/en/publications/agricultural-policy-monitoring-and-evaluation-2025_a80ac398-en.html.

12. European Parliament and Council (2021). Regulation (EU) 2021/2116 of the European Parliament and of the Council of 2 December 2021 on the financing, management and monitoring of the common agricultural policy. Official Journal of the European Union, 435, 187–261. Available at: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32021R2116.

13. European Parliament and Council (2021). Regulation (EU) 2021/2115 of the European Parliament and of the Council of 2 December 2021 establishing rules on support for strategic plans to be drawn up by Member States under the common agricultural policy (CAP Strategic Plans) and financed by the EAGF and by the EAFRD. Official Journal of the European Union, 435, 1–186. Available at: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2021/2115/oj.

14. Verkhovna Rada of Ukraine (2004). Pro zasady derzhavnoi ahrarnoi polityky ta derzhavnoi polityky silskoho rozvytku: Zakon Ukrainy vid 24.06.2004 № 1877-IV [On the principles of state agrarian policy and state rural development policy. Law of Ukraine]. (2004, June, 24). Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15.

15. Verkhovna Rada of Ukraine (2004). Pro silskohospodarsku doradchu diialnist. Zakon Ukrainy vid 17.06.2004 № 1807-IV [On agricultural advisory services. Law of Ukraine]. (2004, June, 17). Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, 38, Art. 470. Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1807-15.

16. Verkhovna Rada of Ukraine (2005). Pro osnovni zasady derzhavnoi ahrarnoi polityky na period do 2015 roku. Zakon Ukrainy vid 18.10.2005 № 2982-IV [On the basic principles of state agrarian policy for the period up to 2015. Law of Ukraine]. (2005, October, 18). Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2982-15.

17. National Council for the Recovery of Ukraine from the Consequences of the War (2022). Proiekt Planu vidnovlennia Ukrainy: materialy robochoi hrupy "Nova ahrarna polityka" [Draft Recovery Plan of Ukraine: Materials of the "New Agrarian Policy" working group]. Kyiv. Available at: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/new-agrarian-policy.pdf.

18. Verkhovna Rada of Ukraine Committee on Agrarian and Land Policy (2024). Rekomendatsii komitetskykh slukhan "Derzhavna pidtrymka ahrarnoho sektoru 2024. Derzhavni ta nederzhavni fondy i mekhanizmy" [Recommendations of the committee hearings "State support of the agrarian sector 2024: State and non-state funds and mechanisms"]. Kyiv. Available at: https://komagropolit.rada.gov.ua/documents/sluhannja/75427.html.

19. Verkhovna Rada of Ukraine (2025). Pro vnesennia zmin do deiakykh zakoniv Ukrainy shchodo orhanizatsiinykh zasad zdiisnennia pidtrymky v ahrarnomu sektori. Zakon Ukrainy vid 08.10.2025 № 4619-IX [On amendments to certain laws of Ukraine regarding the organisational principles of support in the agrarian sector. Law of Ukraine]. (2025, October, 8). Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4619-20.

20. Zhurakovska, L. (2026). Kliuchovi zakonodavchi initsiatyvy ta zakhody, spriamovani na pidtrymku ahrarnoho sektora v umovakh viiny: analitychnyi ohliad [Key legislative initiatives and measures aimed at supporting the agrarian sector in wartime: Analytical review]. Kyiv: National Institute for Strategic Studies. Available at: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2026-01/agricultural-sector.pdf.